

УДК 811.161.2:81'36:82-92

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.1/24.176750>**Олена БОЖКО,***orcid.org/000-0002-0209-021X,**кандидат педагогічних наук,**доцент кафедри права та соціально-поведінкових наук**Миколаївського міжрегіонального інституту**розвитку людини ВНЗ «Відкритий міжнародний університет**розвитку людини «Україна»**(Миколаїв, Україна) bor777@i.ua*

СКЛАДНІ РЕЧЕННЯ В ГАЗЕТНИХ ЗАГОЛОВКАХ (НА МАТЕРІАЛІ РЕГІОНАЛЬНИХ ІНТЕРНЕТ-ВИДАНЬ)

У статті проаналізовано синтаксичну природу й функції заголовків, побудованих за зразком складного речення. Досліджено публіцистичний матеріал миколаївських інтернет-газет «Миколаївська правда», «МК.МК.УА», «Мой Город», «НикВести» й «Новости N». З'ясовано, що серед використаних заголовків найбільш активними є ті, що побудовані за зразком складних речень таких видів (за спаданням): складнопідрядних (з підрядними означальними, з'ясувальними й обставинними частинами), безсполучникових, речень із різними видами зв'язку та складносурядних. Зроблено висновки про увиразнення номінативної й інформаційної функції заголовків зазначеного типу й водночас про послаблення емоційно-експресивної функції.

Ключові слова: *заголовок, регіональне інтернет-видання, складне речення, номінативна функція, інформаційна функція.*

Olena BOZHKO,*orcid.org/000-0002-0209-021X**Candidate of Pedagogical Sciences,**Associate Professor at the Department**of law and social and behavioral sciences**of Mykolayiv Interregional Institute**the Institute Human Development higher education**Institution "Open International University**Human Development "Ukraine"**(Mykolaiv, Ukraine) bor777@i.ua*

COMPOSITE SENTENCES IN THE NEWSPAPER HEADLINES (BASED ON REGIONAL INTERNET PUBLICATIONS)

The article analyzes the syntactic nature and functions of headlines constructed according to the model of composite sentences. The journalistic material of Mykolaiv Internet newspapers "Mykolayivs'ka pravda", "MK.MK.UA", "Moy Gorod", "NickVesti" and "Novosti N" is investigated. It has been found out that among the headlines of the analyzed editions, such that are constructed on the model of composite sentences of different kinds are used.

It is noted that most often authors of journalistic materials refer to the headlines-compound sentences. Among them, headers with dependent (also with a few dependent) parts located in the postposition are actively functioning: attributive, object, and adverbial (with the meaning of purpose, time, concessive).

The author convinces that the lack of conjunctive connection between parts of the composite sentence is the main factor that determines the more emotional and dynamic sound characteristic of the journalistic style. This is the reason for the active functioning in the regional editions of headlines-asyndentic sentences. Moreover, parts of these headlines-sentences are unequal. Among them prevail those, which in the second part have an explanation or reason for what is reported in the first part. Although there are headlines, the second part of which is the meaning of a consequence, conclusion or result. Such a semantic relation is formalized with a sign dash.

It was found that in the third place by number – the headlines, constructed as composite sentences with different types of connection. Most often there are headers in which there is an asyndentic and conjunctive coordinated connection. Less commonly – asyndentic, conjunctive coordinated and dependent connection (with dependent attributive and object clauses). The smallest group consists of headlines, constructed as complex sentences with cause-and-consequence links between parts. Such connections are created with a sign dash.

Conclusions are made on the clarification of the nominative and informative functions of the headlines of the specified type and at the same time on the weakening of the emotionally-expressive function. The author stresses that journalists of Mykolayiv Internet-editions, instead of achieving originality and intonation expressiveness, or intrigue the reader, prefer informatively.

Key words: *headline, regional Internet-editions, composite sentence, nominating and informational functions.*

Постановка проблеми. Засоби масової комунікації характеризуються, за словами А. Загнітка, «розмаїтим діапазоном функцій, із-поміж яких особливий статус належить тим, що пов'язані з маніпуляцією свідомістю мовців, їхнім психологічним комфортом/дискомфортом, соціальною детермінацією їхньої поведінки тощо» (Загнітко, 2005: 235). З метою реалізації цих функцій журналісти мають змогу використати неабиякий арсенал мовних засобів усіх рівнів. Але одну з найвагоміших ролей щодо впливу на свідомість реципієнта по праву відведено заголовку, оскільки саме з назвою публіцистичного тексту мають пряму кореляцію всі рівні його організації: жанрово-тематичний, сюжетно-композиційний, лексико-синтаксичний, образно-стилістичний, ритмічний тощо (Галич, 2004: 602).

Аналіз досліджень. Питанню різних аспектів заголовкових комплексів присвячено чимало робіт лінгвістів (О. Белінська, В. Вомперський, І. Гальперін, В. Дресслер, І. Завальнюк, А. Загнітко, А. Коваль, Б. Фоміних та ін.) і дослідників власне журналістських текстів (В. Здоровега, А. Євграфова, В. Ільченко, О. Калякіна, Н. Карпалюк, Г. Конторчук, О. Кульбабська, І. Остафійчук, С. Потапенко, В. Різун, В. Садівничий, Н. Фіголь, В. Шевченко, Е. Шестакова й ін.). Проте заголовки складної синтаксичної структури (на матеріалі сучасних миколаївських інтернет-видань) учені ще не розглядали як самостійну наукову проблему. Сказане зумовлює актуальність цієї розвідки.

Мета статті – проаналізувати синтаксичну природу й функції заголовків, побудованих за зразком складного речення (на матеріалі інтернет-видань м. Миколаєва «Миколаївська правда», «МК.МК.УА», «Мой Город», «НикВести» й «Новости N»). Аналізований матеріал подаємо мовами оригіналів: українською та російською.

Виклад основного матеріалу. Лінгвістичний статус заголовка не є остаточно визначеним, тому вчені включають його до різних стилістичних і синтаксичних рівнів: особливий піджанр, слово, ключові слова, словосполучення, речення, номінативна непередикативна/бездієслівна конструкція й ін. Проте нині виразними є тенденції до його вивчення як об'єкта лінгвістики тексту, тобто з позицій комунікативно-функційного підходу. У такому аспекті заголовок тлумачать як рівноправний складник тексту поряд зі вступом, основною частиною, висновком і закінченням (Дресслер, 1978: 111). Це створює підстави не отожднювати заголовок ані зі словом, ані зі словосполученням, ані з реченням. Крім того, 1) заголовок є співвідносним із вторинною моделювальною

системою, тоді як речення – елемент первинної; 2) речення виражає завершену думку щодо певного об'єкта, а заголовок компресовано позначає зміст цілого твору (Желтоногова, 2003: 5).

Другу з цих названих функцій ефективно реалізують заголовки, сконструйовані саме за зразком складного речення, що завдяки поліпередикативності виражають складні зв'язки між предметами, явищами та подіями дійсності. З-поміж усіх проаналізованих заголовків складної синтаксичної будови домінують побудовані за зразком **складнопідрядного речення** (63%), з яких:

1) з *підрядними означальними частинами* – 26%. Причому головна частина має переважно односкладну будову. Це або номінативні частини (часто непоширені), як-от: *10 конфліктів, на которые нужно обратить внимание в 2019 году. 5 вещей, которые незаметно вредят глазам. Все, что вы хотели знать о «Мальчике с бычками», но боялись спросить. Забавные кошки, которые наблюдают за вами. Забавные люди, которые умеют наслаждаться зимой. Мэр, который панически боится людей.*

Або неозначено-особові частини, в яких увагу читача зацентровано на дії, а не на її виконавцеві. Наприклад: *В МВД назвали предметы, с которыми украинцам нельзя посещать митинги. На границе в Закарпатской области задержали нелегалов, которые шли из Ирака. В Генуе начали сносить мост, при обвале которого погибли 43 человека. На Житомирщине угрожают священникам, которые перешли в поместную церковь.* Тому всі головні частини ускладнені обставинами місця.

Значно рідше серед названих трапляються речення з головною двоскладною частиною: *«Николаевводоканал» завершил ремонт коллектора, из-за которого город остался без воды. Ученые назвали причины, чтобы бросить все и уйти в отпуск.*

Наголошуємо також, що в заголовках такого типу, як сполучний засіб, найактивніше функціонує сполучне слово *котрі* (рос. «которые»);

2) з *підрядними частинами з'ясувальними* – 24%. Структура більшості з них є доволі одномаїтною, оскільки «розростається» навколо смислового центру *«рассказал (-а, -и), что (скільки, ли, как)»*: *Мэр Сенкевич рассказал, чем похож на Порошенко. В ОГА рассказали, сколько средств направили на поддержку николаевских семей участников АТО. У Сенкевича рассказали, что на дальнейший ремонт «Надежды» в Николаеве необходимо более € 80 миллионов. В прокуратуре рассказали, что расследование о драке зоозащитников в мэрии Николаева закрыто.*

Женщины-депутаты рассказали, ущемляются ли их права в Николаевском областном и городском совете. 83-летний Далай-лама рассказал, как быть счастливым.

У виданнях «МК.МК.УА», «Мой Город», «НикВести» автори використовують, крім названих, також заголовки, що будуються за семою «предупредить (почувствовать, заявить информация), что (где, какой)», «потребовать, (чтобы)»: *Появилась информация о том, из какого оружия был убит Кирилл Глявов. Синоптики предупредили, где на выходных пройдут ливни с градом. Горожане наконец-то почувствовали, что такое «Сенкевич#поруц». В РФ заявили, что не будут останавливать транзит газа через Украину в 2020 году. Нарден Козырь потребовал, чтобы МинАПК безотлагательно занялось процедурой распаевки земель ГП «Степовое»;*

3) з підрядними обставинними частинами – лише 13%. Серед них підрядні частини мають такі значення:

1) мети: *Трое депутатов облсовета просили СМИ «удалиться», чтобы тайно пообщаться с кандидатами на должность начальника управления коммунального хозяйства. Блогер Шарий решил пойти в ВР, чтобы «карать». Партия «Слуга народа» перенесла съезд на 9 июня, чтобы успеть обработать все анкеты кандидатов. Мэр Сенкевич отправился на форум к Президенту, чтобы расхвалить правление Порошенко;*

2) часу: *Под Винницей мать нашла детей мертвыми, когда вернулась домой из магазина. Что произойдет в вашей жизни после того, как вы случайно убили человека?;*

3) допусту: *#Зеленский выступил в Николаеве, хотя ему пытались помешать.*

Як бачимо, усі підрядні – у постпозиції, що зумовлено тема-рематичним зв'язком і комунікативним завданням.

Виявлено також заголовки – складні речення з 2–3 підрядними частинами (означальними та з'ясувальними): *23 факта, которые непременно следует знать всем, кто занимается сексом. 10 шоковых графиков, что покажут, сколько податків насправді платять українці і на які цілі держава витрачає ці кошти.*

На другому місці за частотністю вживання зафіксовано заголовки, побудовані як **безсполучникові складні речення** (16%). Це є цілком виправданим, оскільки відсутність сполучникового зв'язку між частинами складного речення зумовлює більш емоційне й динамічне звучання, що притаманно публіцистичному стилю. Зазначаємо, що частини таких заголовків-речень є

нерівноправними. Серед них більшістю є такі, в яких у другій частині розміщено пояснення чи причину того, про що повідомлено в першій частині: *Децентралізація на Миколаївщині: чи варто ОТГ хвилюватися через заблокування виборів та примусове об'єднання. Людина-експонат: в Николаеві стартував фестиваль австрійського кіно на літньому майданчику в ДОФі. Усика лишили титула WBC: названа причина. Обострение в зоне ООС: трое погибших, есть раненые. Миколаївський морський лицей: побори під прикриттям. В Финляндии запретили шиповник: растение уничтожают по всей стране. В Николаеве начата реконструкция площади Соборной: она будет гранитной и с фонтанами. Весенний «деревопад»: кто отвечает за состояние зеленых насаждений в Николаеве. Дыры в крышах и наркореклама: во что превратились «остановочные комплексы» в Николаеве. Никогда не останавливайтесь: интервью с чемпионкой мира по каратэ из Первомайска Анной Кульчицкой и ее тренером Юрием Галимоном.*

У цій групі заголовків поступаються чисельністю ті, друга частина яких передає значення наслідку, висновку чи результату. Такі смислові відношення оформлено відповідним знаком – тире: *В центре Николаева столкнулись маршрутка и «КамАЗ» — пострадал 1 человек. Во Львовской области из маршрутки на ходу выпал пассажир – его доставили в реанимацию.*

Серед усіх проаналізованих заголовків ті, що побудовані як **складні речення з різними видами зв'язку**, становлять 11%. Заголовки, в яких наявний безсполучниковий і сполучниковий сурядний зв'язок, трапляються найчастіше. У таких речень частини є односкладними номінативним, вони наче «нанізуються», являючи собою окремі мікротеми: *Висування Порошенка, сварка у місцевій президентській пісочниці та безтурботні канадці. Партизанська мовчанка Барни, миколаївський акцент президентських виборів та сканування бюджету.*

До номінативної головної частини автори інколи додають підрядну, бажаючи більш повно й точно схарактеризувати названий предмет розмови: *Труба теплу, непевний аеропорт та кандидат, який не знає.*

Також журналісти миколаївських інтернет-видань «Новости N», «Мой Город», «НикВести» останнім часом активно звертаються до заголовків – речень із безсполучниковим зв'язком між неоднорідними частинами (друга частина пояснює зміст першої) та сполучниковим з'ясувальним підрядним: *Права по-новому: в МВД объяснили,*

как водителям менять удостоверения. Николаев без воды: в облздраве рассказали, как работают больницы. В Николаеве детсад № 75 закрывают на время ремонта — родители возмущены, что сроки окончания не озвучивают.

Фіксуємо також заголовки з безсполучниковим і сполучниковим сурядним зв'язком: *River fest по-ніколаєвски: прыгающие подростки с понтонного моста и «холодный душ» из грязной реки. «Книжковий арсенал»: топ-новинки, «кративна» тусовка і півтисячі подій.*

І найменшу кількісну групу становлять заголовки – **складносурядні речення** (5%), як-от: *Украина снесла памятники Ленину – и теперь ей трудно заполнить образовавшуюся пустоту. В Николаеве «Жигули» развернуло через сплошную полосу – и они протаранили «Ауди». Конструкции Варваровского моста продолжают рушиться, а в этом году ему светит лишь ямочный ремонт.* І хоча наявність еднальних сполучників і, та між частинами складного речення, як правило, створює певну цілісність, уповільненість, плавність звучання, це компенсується змістом речень, між частинами яких фіксуємо причиново-наслідкові зв'язки.

Насамперед в усіх заголовках (на етапі, який передує їх читанню) реалізується *номінативна функція*. Завдяки їй, на думку Н. Фіголь, читач має змогу виділити текст серед інших, розділити газетний номер на частини. Крім того, заголовки ефективно виконують *інформативну та рекламну* (меншою мірою) функції. Адже інформативна функція «покликана поінформувати читача та привернути його увагу, якщо текст містить потрібні йому відомості, а рекламна спрямована на популяризацію нового продукту. Заголовки рекламного характеру викликають у читача цілу

гаму емоцій: це може бути здивування, цікавість, інтерес тощо» (Фіголь: 119). Також заголовки впливають на емоції адресата, виконуючи *емоційно-експресивну функцію*, оскільки публіцистичні матеріали мають на меті вплинути на думку читача й переконати в тих постулатах, яких дотримується автор.

Висновки. Отже, в аналізованих регіональних інтернет-виданнях переважають матеріали новинного характеру, до значної частини яких дібрано заголовки – складні речення (складнопідрядні, складні безсполучникові речення, складні речення з різними видами зв'язку та складносурядні).

І хоча нині спостерігаємо розширення виконуваних ролей газетно-журнальних заголовків, зазначене вище зумовлює, з одного боку, увиразнення таких функцій заголовка, як номінативна й інформаційна, а з іншого – послаблення, апеляційної, емоційно-експресивної та рекламної функцій. Автори миколаївських інтернет-видань замість того, щоб досягати оригінальності й інтонаційної виразності чи інтригувати читача, надають перевагу інформативності. В умовах істотного збільшення впливу інформаційних потоків на реципієнта складна синтаксична структура заголовків дає змогу читачеві якнайшвидше ознайомитися з актуальними подіями міста, країни чи світу та зрозуміти їхній основний зміст, виражений конденсовано і досить повно (порівняно, наприклад, із заголовками-номінативними реченнями), або віднайти необхідні матеріали.

Перспективу подальших досліджень заголовків регіональних інтернет-видань на синтаксичному рівні вбачаємо в аналізі заголовків інших видів, що дасть змогу презентувати об'єкт дослідження більш комплексно й різноаспектно.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Галич В. М. Олесь Гончар – журналіст, публіцист, редактор: еволюція творчої майстерності : монографія. Київ : Наук. думка, 2004. 816 с.
2. Дресслер В. Синтаксис текста. *Новое в зарубежной лингвистике*. 1978. Вып. 8. С. 111–137.
3. Желтоногова Т. В. Нульовий заголовок і перший рядок поетичного тексту. *Семантика мови і тексту* : збірник ст. VIII Міжнар. конференції. Івано-Франківськ : Плай, 2003. С. 176–179.
4. Загнітко А. Лінійний і вертикальний внутрішньотекстовий потенціал заголовка. *Науковий вісник Херсонського державного університету* : збірник наук. праць; гол. ред. В. П. Олексенко. Херсон : ХДУ, 2005. Вип. II. С. 235–243. (Серія «Лінгвістика»).
5. Фіголь Н. М. Заголовковий комплекс на сторінках сучасної періодики. С. 118–120. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/77491/35-Figol.pdf?sequence=1> (дата звернення: 29.05.2019).

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Миколаївська правда: інформаційне інтернет-видання. URL: <http://www.nikpravda.com.ua/> (дата звернення: 06.06.2019).
2. МК.МК.UA: Николаевская общественно-политическая интернет-газета. URL: <https://www.mk.mk.ua/> (дата звернення: 06.06.2019).
3. Мой Город: Интернет-издание. URL: <https://mycity.mk.ua/> (дата звернення: 06.06.2019).
4. НикВести. URL: <http://nikvesti.com/> (дата звернення: 06.06.2019).
5. Новости N: Николаевская областная интернет-газета. URL: <https://novosti-n.org/> (дата звернення: 06.06.2019).

REFERENCES

1. Halych V. M. Oles' Honchar – zhurnalist, publitsyst, redaktor: evolyutsiya tvorchoyi maysternosti : monografiya. [Oles Honchar – journalist, publicist, editor: evolution of creative skill : monograph]. Kyiv : Nauk. dumka, 2004. 816 p. [in Ukrainian].
2. Dressler V. Sintaksis teksta. [Text syntax]. *New in foreign linguistics*. 1978. Number 8. P. 111–137. [in Russian].
3. Zheltonohova T. V. Nul'oviy zaholovok i pershuy ryadok poetichnoyo tekstu. [*Zero title and the first line of poetic text.*]. *Semantics of language and text* : collection of articles of the VIII International conference. Ivano-Frankivs'k : Play, 2003. P. 176–179. [in Ukrainian].
4. Zahnitko A. Linearniy i vertykal'niy vnutrishn'otekstoviy potentsial zaholovka. [Linear and vertical potential of text]. *Scientific Herald of Kherson State University* : collection of scientific works. Kherson : KhSU. 2005. Nr II. P. 235–243. [in Ukrainian].
5. Fihol' N. M. Zaholovkoviy kompleks na storinkah suchasnoyi perrodyki. [A Title-complex is on the pages of modern periodicals]. P. 118–120. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/77491/35-Figol.pdf?sequence=1>. (date of appeal: 29.05.2019). [in Ukrainian].